

Centraal Planbureau

Keuzes in Kaart 2022-2025

Economische analyse van
verkiezingsprogramma's

→ Hoofdstuk 1
→ De hoofdlijnen
van de verkiezings-
programma's

10 partijen

2000 maatregelen

CPB

maart 2021

1 De hoofdlijnen van de verkiezingsprogramma's

Voor de tiende keer publiceert het CPB voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen een analyse van verkiezingsprogramma's. Bij deze editie hebben tien partijen gebruikgemaakt van het aanbod van het CPB om de budgettaire en economische effecten van hun partijprogramma door te rekenen.¹ 50PLUS neemt voor de eerste keer deel, de overige negen partijen deden ook de vorige editie mee. Bij elkaar zijn voor de tien partijen bijna 2000 maatregelen doorgerekend.

De doorrekening is gericht op budgettaire gevolgen en economische effecten op middellange en lange termijn, het is geen analyse van brede welvaart. Het betreft een doorrekening van de macro-economische gevolgen van beleid, dat is slechts één aspect van een bredere welvaartsafweging. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) draagt met zijn analyse van verkiezingsprogramma's een aantal andere elementen aan. Bij het maken van een keuze in het stemhokje zijn uiteraard nog veel meer overwegingen van belang. De doorrekening dient dan ook nadrukkelijk niet te worden gezien als een stemwijzer, maar als een hulpmiddel om de effecten van verkiezingsprogramma's op één dimensie concreet en vergelijkbaar te presenteren.

De waarde van de doorrekening ligt in de onderlinge vergelijking van partijen en niet in de precieze uitkomsten voor een enkele partij. Deze editie van Keuzes in Kaart verschijnt tijdens een bijzondere economische situatie. De coronacrisis heeft de economische uitgangssituatie sterk gewijzigd en maakt de economische ontwikkeling op korte termijn zeer onzeker. Maar de onzekerheid op middellange en lange termijn – waar de analyse op is gericht – is niet noodzakelijk veel groter dan anders. Net als in voorgaande edities zit de waarde van de doorrekening in de onderlinge vergelijking van partijen en niet in de precieze uitkomsten voor een enkele partij. Incidenteel beleid maakt in beginsel geen onderdeel uit van de analyse, dit geldt ook voor steunbeleid gericht op de coronacrisis. Voor een meer uitgebreide bespreking van de waarde en beperkingen van de doorrekening, alsmede een toelichting op proces en werkwijze, zie hoofdstuk 12 (Verantwoording).

Het vervolg van dit hoofdstuk geeft een vergelijking van de verkiezingsprogramma's op hoofdlijnen. Daarbij worden de gevolgen tenzij anders aangegeven steeds beschreven *inclusief het basispad*, dat wil zeggen: inclusief de ontwikkeling bij ongewijzigd beleid. Op die manier wordt zo goed mogelijk beschreven waar de keuzes van partijen in resulteren. In de navolgende partijhoofdstukken worden de keuzes per partij nader toegelicht, in deze hoofdstukken worden de effecten juist *ten opzichte van het basispad* beschreven, omdat dit een beter beeld geeft van waar een partij accenten legt.

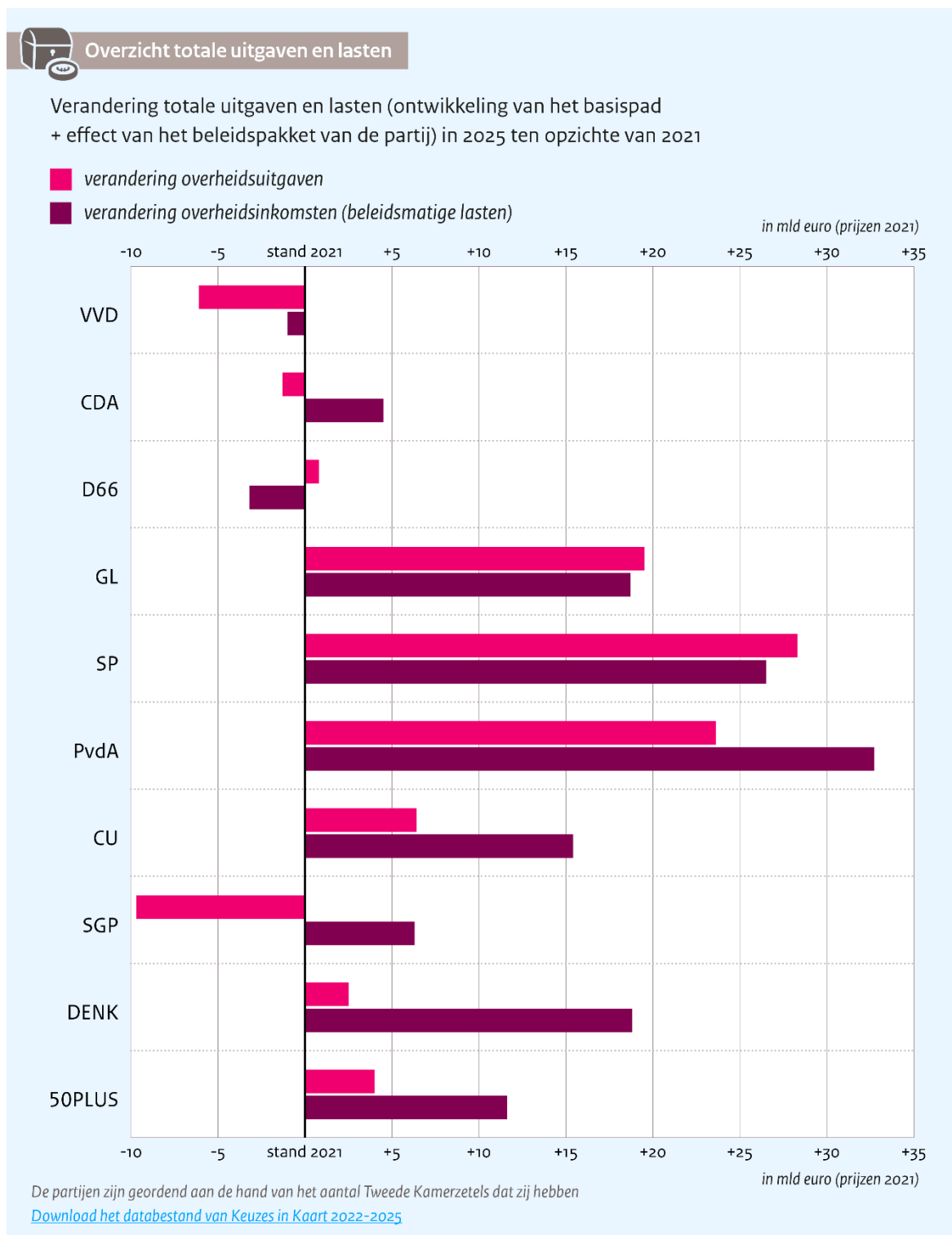
De keuzes van de partijen

In deze editie van Keuzes in Kaart valt op dat een aantal partijen kiest voor ingrijpende stelselherzieningen, vaak gericht op het omvormen van het toeslagenstelsel. Zo kiezen D66, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie voor een systeem van verzilverbare heffingskortingen, met gelijktijdige afschaffing

¹ Het CPB baseert zich voor de doorrekening op door de partijen aangeleverde informatie en controleert de consistentie met het verkiezingsprogramma niet. Het is niet doenlijk om alle uitingen die een partij doet naast de aangeleverde set maatregelen te leggen. Uit het oogpunt van transparantie is in deze publicatie een bijlage opgenomen met een volledig overzicht van alle maatregelen die zijn meegenomen in de doorrekening, zodat derden de consistentie kunnen controleren.

van (een deel van) de toeslagen. De SGP introduceert een splitsingsstelsel en vervangt de algemene heffingskorting door een draagkrachtkorting op basis van het inkomen van het huishouden. Een aantal partijen combineert (deels) gratis kinderopvang met het afschaffen van de kinderopvangtoeslag (D66, GroenLinks, SP, PvdA) of directe financiering van kinderopvanginstellingen met een eigen bijdrage (CDA, ChristenUnie). D66, GroenLinks, de SP en de PvdA kiezen voor het verlagen en inkomensafhankelijk maken van de zorgpremies, in combinatie met het afschaffen van de zorgtoeslag. Dergelijke stelselherzieningen leiden tot omvangrijke verschuivingen in financieringsstromen.

Figuur 1.1

Dat betekent ook dat de doorrekening voor dit soort maatregelen met meer dan de gebruikelijke onzekerheid is omgeven. Dergelijke stelselwijzigingen vergen ook veel van de uitvoeringspraktijk. Hoewel maatregelen in KiK op hoofdlijnen op uitvoerbaarheid zijn getoetst, is voor daadwerkelijke invoering een volwaardige uitvoeringstoets benodigd. Het is niet uitgesloten dat uitvoerbaarheid binnen de kabinetsperiode in de praktijk niet haalbaar blijkt, zeker wanneer er sprake is van stapeling van beleidswijzigingen.

Vrijwel alle partijen stellen voor het minimumloon (wml) in meer of mindere mate te verhogen, maar de mate waarin en de wijze waarop verschilt. De grootste verhoging van het wml wordt doorgevoerd door de SP, GroenLinks en de PvdA. Net als D66, ChristenUnie, DENK en 50PLUS koppelen zij de minimumloonsverhoging (gedeeltelijk) aan uitkeringen en toeslagen. De VVD en in mindere mate CDA verhogen het wml zonder doorwerking op uitkeringen en toeslagen. Alleen de SGP kiest niet voor een verhoging van het wml. Ten slotte schaft de SP het minimumjeugdloon volledig af en verlagen D66, GroenLinks en de PvdA de leeftijdsgrens van het minimumjeugdloon van 21 naar 18 jaar.

Alle partijen vergroten de overheidsuitgaven, maar de mate waarin verschilt fors. Bij VVD, CDA en SGP komen de uitgaven in 2025 weliswaar lager uit dan in 2021, maar daarbij dient bedacht te worden dat de uitgaven in 2021 sterk beïnvloed worden door incidentele factoren waaronder ruwweg 15 mld euro door steunbeleid.² Indien daarvan wordt geabstraheerd, stijgen de uitgaven voor alle partijen. De verschillen tussen partijen zijn overigens fors: tussen de partij die de overheidsuitgaven het minst (SGP) en het meest (SP) laat stijgen, bedraagt het verschil ruim 35 mld euro.

Ook binnen uitgavenfuncties zijn er door de prioriteiten van partijen duidelijke verschillen. Het uitgavenniveau aan sociale zekerheid in 2025 verschilt bijna 20 mld euro tussen de partij die het meest wil uitgeven aan deze functie (SP, vooral het gevolg van hogere uitkeringen) en de partij die dat het minst wil (D66, vooral het gevolg van het afschaffen van toeslagen, die overigens aan de lastenkant gecompenseerd worden). Ook bij andere functies zijn er grote niveaueverschillen: bij zorg bedraagt dit verschil 15 mld euro (SP intensiveert het meest, onder meer door uitbreidingen in het basispakket en hogere lonen; de VVD, D66, de ChristenUnie en SGP het minst), bij defensie 10 mld euro (VVD intensiveert het meest, DENK buigt het meest om), bij onderwijs 8 mld euro (GroenLinks, PvdA en D66 intensiveren het meest, bij GroenLinks wordt dit deels veroorzaakt door de introductie van een startkapitaal voor 18-jarigen; VVD en SGP het minst).

Bij de meeste partijen zijn de lasten in 2025 hoger dan in 2021, alle partijen verhogen de lasten voor bedrijven. Alleen de VVD en D66 verlagen per saldo de lasten, bij D66 is de lastenverlichting het gevolg van de introductie van een verzilverbare heffingskorting en de gerelateerde uitgavendaling in de sociale zekerheid. Daarnaast valt op dat alle partijen de lasten voor bedrijven verhogen. Daarbij verschilt de maatvoering aanzienlijk: VVD en SGP laten de lasten voor bedrijven met ongeveer 3,5 mld euro stijgen, de PvdA met bijna 42 mld euro.

Per saldo kiezen alle partijen voor een impuls in de economie in de komende kabinetsperiode, die meestal leidt tot hogere groei en meer koopkracht, maar ook tot een hoger begrotingstekort. Alle partijen hebben een expansief beeld: de uitgavenontwikkeling wordt niet volledig gecompenseerd door de lastenontwikkeling. Voor D66, GroenLinks en de SP geldt dit hoe dan ook, voor de overige partijen wordt dit duidelijk wanneer gecorrigeerd wordt voor de ruim 20 mld incidentele uitgaven die in 2021 nog in het beeld zitten, maar daarna niet meer. Dit expansieve beeld leidt bij de meeste partijen tot hogere economische groei in de komende kabinetsperiode, alleen bij de ChristenUnie en SGP blijft het groeitempo ongewijzigd ten opzichte van het basispad. Bij alle partijen neemt de koopkracht in doorsnee toe, hoewel dat niet bij alle

² Een andere grote incidentele factor betreft eenmalige uitgaven van ongeveer 7 mld euro in verband met de overgang van ProRail als bv naar zbo.

partijen voor alle onderscheiden inkomensgroepen geldt. De expansie is ook te zien in de overheidsfinanciën, hoewel doorwerking als gevolg van de hogere groei via hogere belastinginkomsten de gevolgen op het EMU-saldo nog dempt. Niettemin is alleen bij de PvdA, SGP en DENK het EMU-tekort in 2025 kleiner dan in het basispad.

Op lange termijn verdwijnen deze tijdelijke bestedingseffecten, waardoor andere afruilen in beeld komen. De bestedingseffecten van de hogere overheidsuitgaven zijn vooral tijdelijk, de positieve doorwerking op de overheidsfinanciën is op lange termijn beperkter dan tijdens de kabinetsperiode. En op lange termijn past de arbeidsvraag zich aan het arbeidsaanbod aan. Extra banen in de collectieve sector verdringen daardoor op de lange termijn banen in de marktsector en hebben daarmee geen effect op de structurele werkgelegenheid.

De meeste partijen verschuiven financiële lasten naar toekomstige generaties. De VVD, de ChristenUnie en SGP houden deze indicator constant ten opzichte van het basispad, waarin overigens al een verschuiving van financiële lasten naar toekomstige generaties besloten ligt. Bij D66 (hogere uitgaven, lastenverlichting) en de SP (hogere uitgaven, lastenverlichting en verlaging van de pensioenleeftijd) is deze verschuiving het sterkst. Voor toekomstige generaties zijn uiteraard niet alleen de financiële lasten van belang, maar ook bijvoorbeeld de kwaliteit van het klimaat en milieu en de publieke voorzieningen.

De meeste partijen kiezen ervoor de gelijkheid van inkomens te vergroten, bij de structurele werkgelegenheid is het beeld gemengd. Alleen bij de VVD neemt de inkomensgelijkheid af, bij de SGP blijft deze indicator gelijk. Partijen die de inkomensgelijkheid vergroten, verlagen daarmee doorgaans de prikkel en noodzaak om (meer) te werken, waardoor de structurele werkgelegenheid daalt. Maar sommige partijen treffen daarnaast andere maatregelen die de structurele werkgelegenheid juist doen toenemen. Per saldo daalt de structurele werkgelegenheid bij de SP, de ChristenUnie, GroenLinks en 50PLUS, en stijgt deze alleen bij de VVD.

Budgettaire keuzes

Tabel 1.1 Overheidsuitgaven partijprogramma's

	Stand 2021	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS	waarvan mutatie basispad 2022-2025
	mld euro	totale verandering 2022-2025 in mld euro (beleidspakket + basispad)										mld euro
Overheidsuitgaven												
Sociale zekerheid	102,0	3,6	4,6	-4,6	11,0	15,1	9,5	10,1	2,6	11,0	10,7	3,4
Zorg	84,8	7,9	9,3	7,7	12,5	22,5	14,0	7,9	7,9	16,2	12,8	7,9
Openbaar bestuur	80,3	-0,9	-0,7	0,8	-0,6	-0,7	1,5	-1,1	-1,2	-0,4	-0,6	-1,0
Onderwijs	41,9	1,3	2,6	8,7	9,7	5,4	9,2	5,7	1,3	5,1	2,0	1,2
Overdracht bedrijven (a)	33,5	-20,9	-20,3	-18,2	-20,8	-22,4	-21,2	-21,4	-21,2	-21,9	-20,7	-20,7
Internat. samenwerking	15,7	-3,6	-1,9	-0,2	0,0	-0,3	-0,3	-1,0	-1,9	-2,0	-2,8	-2,0
Veiligheid	13,7	0,4	0,3	0,2	0,2	0,6	0,3	0,6	-0,4	-0,3	-0,2	-0,6
Bereikbaarheid	12,3	3,5	3,4	4,0	4,7	1,9	6,9	4,0	2,4	1,6	2,5	2,4
Defensie	11,1	2,6	1,1	0,1	-1,7	-1,9	0,0	0,6	1,1	-7,6	0,0	-0,4
Klimaat en milieu (b)		0,3	0,3	1,9	4,3	6,9	1,8	0,7	0,1	0,0	0,0	
Overig (b)		-0,3	0,0	0,6	0,2	1,2	2,0	0,2	-0,5	0,7	0,5	
Totale uitgaven	395,3	-6,1	-1,3	0,8	19,5	28,3	23,6	6,4	-9,7	2,5	4,0	-9,7
<p>(a) De ontwikkeling van de overheidsuitgaven in het basispad wordt sterk beïnvloed door het opwaartse effect van de corona-uitgaven in 2021. Dit speelt vooral bij de functie overdrachten aan bedrijven.</p> <p>(b) Voor de functies Klimaat en milieu en Overig is geen basispad gespecificeerd, enkel de effecten van het beleidspakket worden gerapporteerd.</p>												

De partijen maken verschillende keuzes bij de uitgaven aan sociale zekerheid. Deze keuzes hangen samen met stelselwijzigingen en de hoogte van het minimumloon. De stelselwijzigingen hebben gevolgen voor zowel de uitgaven als de lasten, die in samenhang moeten worden gezien. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie, DENK en 50PLUS verhogen de netto uitgaven aan sociale zekerheid het meest. Ze verhogen het minimumloon en laten de (meeste) uitkeringen meestijgen. Dezelfde partijen (aangevuld met D66) verhogen ook de collectieve uitgaven aan kinderopvang. D66 buigt per saldo om op de sociale zekerheid. Deze partij verhoogt ook het minimumloon en koppelt gedeeltelijk de uitkeringen. Maar in haar stelselwijziging worden de uitgaven meer verlaagd dan bij andere partijen.

De uitgaven aan curatieve zorg nemen bij alle partijen toe. Bijna alle partijen veranderen het eigen risico in de Zvw. Dit beïnvloedt de collectieve zorguitgaven. De SP en DENK schaffen het verplicht eigen risico af en de PvdA en 50PLUS halveren dit. GroenLinks maakt de hoogte van het eigen risico inkomensafhankelijk. Het CDA, D66 en de ChristenUnie passen de vormgeving van het eigen risico beperkt aan. De VVD en SGP laten het eigen risico grotendeels ongemoeid. De VVD, het CDA, D66, de ChristenUnie, SGP en 50PLUS geven een

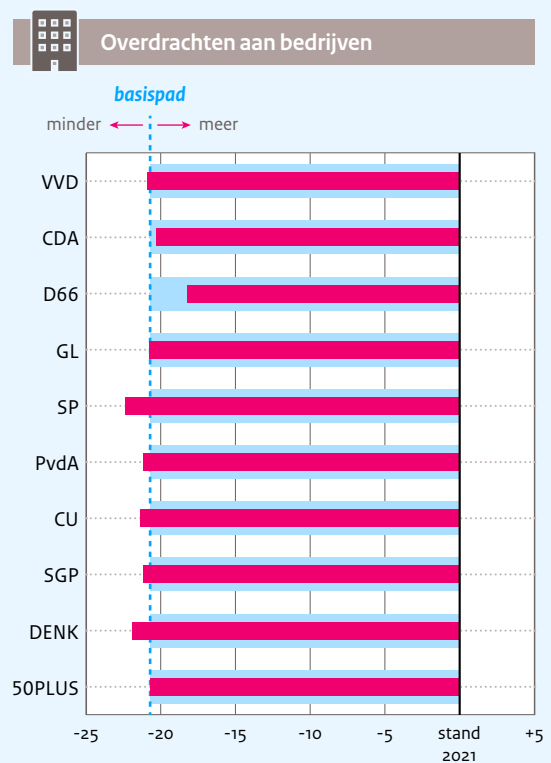
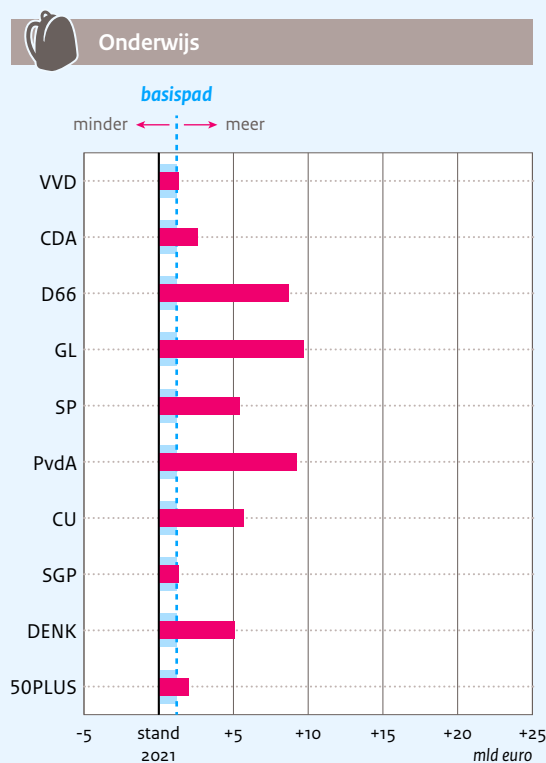
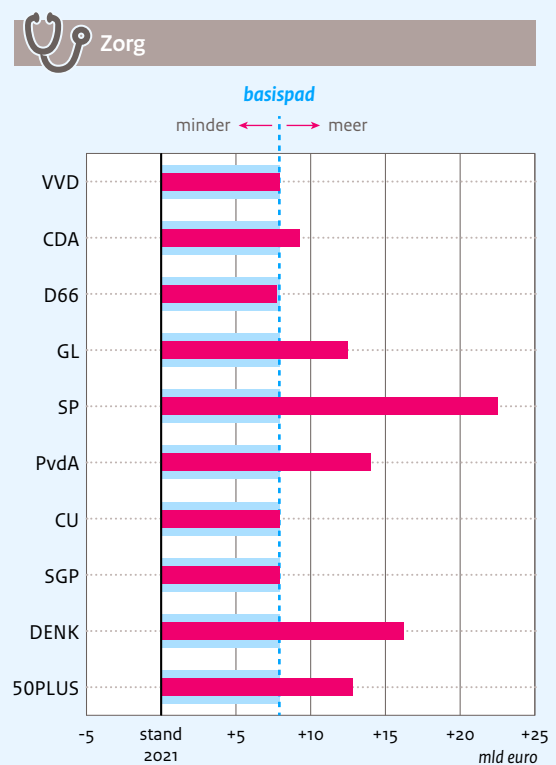
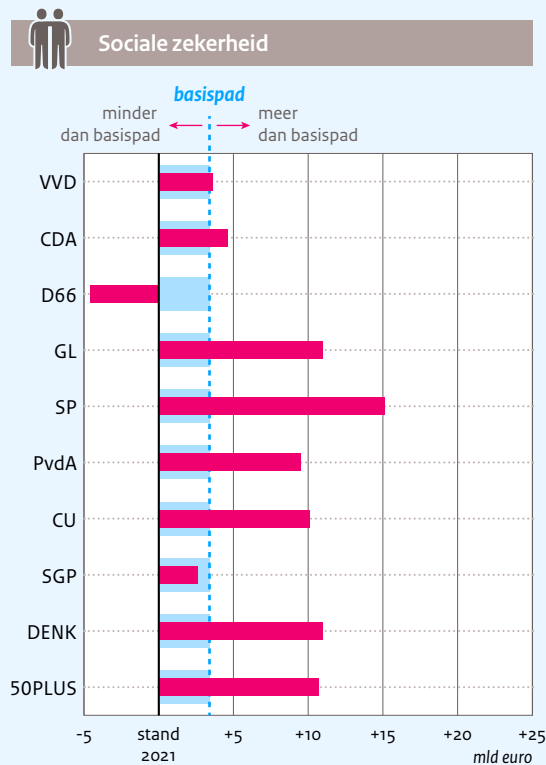
Figuur 1.2

Ontwikkeling overheidsuitgaven 2022-2025

Verandering uitgaven 2025 ten opzichte van 2021, in mld euro (prijzen 2021)

verandering basispad

totale verandering (basispad + beleidspakket)

het basispad van overdrachten aan bedrijven is sterk beïnvloed door corona-uitgaven in 2021

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

onafhankelijke autoriteit het beheer over het verzekerde pakket met als wettelijke opdracht om de groei van de zorgkosten te beperken tot de groei uit hoofde van demografie, lonen en prijzen. GroenLinks en de PvdA hebben de intentie om een hoofdlijnenakkoord af te sluiten om de zorgkosten te beperken. GroenLinks en de SP introduceren nieuwe publieke zorgstelsels met regionale uitvoerders.

Bijna alle partijen willen een bestuurlijk akkoord sluiten om de lonen in de zorg meer te verhogen dan in het basispad. Er is wel verschil in maatvoering en de keuze of de gehele sector of alleen verpleegkundigen en verzorgenden in aanmerking komen voor hogere lonen. Alleen de VVD wil de lonen niet verder verhogen dan in het basispad. D66, GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en DENK willen alle medisch specialisten onderbrengen in loondienst, de VVD en het CDA willen dit voor nieuwe artsen. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en SGP willen dat artsen onder de Wet normering topinkomens gaan vallen.

De onderwijsuitgaven nemen bij bijna alle partijen toe. Bij GroenLinks, de PvdA en D66 nemen de onderwijsuitgaven het meest toe. Bij SGP en de VVD blijven de onderwijsuitgaven per saldo ongewijzigd. GroenLinks introduceert een startkapitaal voor achttienjarigen dat de eerste vijf jaar alleen gebruikt kan worden voor onderwijsuitgaven. 50PLUS, het CDA, DENK, de PvdA en de SP voeren een basisbeurs in voor studenten in het hoger onderwijs. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie, DENK en het CDA maken daarnaast ook middelen vrij om studenten die onder het studievoorschotstelsel vielen, te compenseren. D66, GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en DENK willen bestuurlijke akkoorden afsluiten om de salarissen in het primair onderwijs te verhogen. DENK, GroenLinks, D66 en de SP maken middelen vrij voor kleinere klassen in het primair of voortgezet onderwijs. Onder andere de PvdA en D66 verhogen de budgetten voor specifieke doelen zoals onderwijsachterstandenbeleid, passend onderwijs of voortijdig schoolverlaten.

Ook bij de andere uitgavencategorieën maken partijen verschillende keuzes. Bij negen partijen nemen de uitgaven aan openbaar bestuur af, alleen bij de PvdA stijgen deze vanwege extra publieke banen en intensiveringen in het gemeente- en provinciefonds. Bij alle partijen dalen de overdrachten aan bedrijven ten opzichte van 2021, doordat er in 2025 geen coronagerelateerde uitgaven meer zijn. Ook de uitgaven aan internationale samenwerking zijn in 2021 door incidentele uitgaven hoger dan gebruikelijk. Daarvoor gecorrigeerd kiezen GroenLinks, D66, de PvdA en de SP voor een structurele verhoging, de VVD en 50PLUS juist voor een verlaging. De uitgaven aan veiligheid dalen bij ongewijzigd beleid. Alle partijen intensiveren op veiligheid, bij SGP, DENK en 50PLUS komen de uitgaven in 2025 desondanks lager uit dan in 2021. Bij de uitgaven aan defensie zijn er grotere verschillen. De VVD, het CDA, SGP en de ChristenUnie intensiveren op de defensie-uitgaven; de VVD het meest. Andere partijen laten de defensie-uitgaven verder dalen, DENK het meest.

Bijna alle partijen verhogen de uitgaven aan klimaat en milieu. GroenLinks en de SP verhogen de uitgaven aan klimaat en milieu het meest. Bij DENK en 50PLUS blijven de uitgaven aan klimaat en milieu per saldo ongewijzigd. De PvdA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, het CDA en de SP verhogen het budget van de Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++). De PvdA, D66, de SP en GroenLinks willen veehouderijen en landbouwgrond opkopen ten behoeve van natuur. De SP, de PvdA en D66 maken middelen vrij om kolencentrales te sluiten. Alle partijen geven meer uit aan bereikbaarheid. GroenLinks, de PvdA, de SP, de ChristenUnie, SGP, DENK en 50PLUS intensiveren in openbaar vervoer. Het CDA, D66, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie reserveren budget voor het invoeren van een kilometerheffing. De VVD, het CDA en D66 intensiveren in het Infrastructuurfonds/Mobiliteitsfonds.

De meeste partijen verhogen de overige uitgaven en laten de gaswinning afnemen zoals in het basispad. De SGP en de VVD verlagen juist de overige uitgaven. De SP verhoogt de overige uitgaven flink, in het bijzonder door extra geld uit te trekken voor de versterking van woningen in en schadecompensatie aan Groningen. DENK verhoogt de gaswinning en trekt extra geld uit voor een compensatiefonds voor Groningen.

Figuur 1.3

Ontwikkeling overheidsuitgaven 2022-2025

Verandering uitgaven 2025 ten opzichte van 2021, in mld euro (prijzen 2021)

verandering basispad

totale verandering (basispad + beleidspakket)

de categorieën
Klimaat en
milieu en Overig
hebben geen
basispad

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

De VVD, het CDA en 50PLUS laten het Nationaal Groeifonds ongewijzigd, de andere partijen kiezen voor een alternatieve invulling. Het groeifonds heeft een omvang van 20 mld euro en de VVD, het CDA en 50PLUS veranderen niets aan de opzet. GroenLinks, de SP, de PvdA, de ChristenUnie en DENK buigen de volledige 20 mld euro om en hebben een alternatieve invulling van dit budget aangeleverd. Deze middelen worden dan besteed aan tijdelijke investeringen en/of een transitie op het gebied van kennis, infrastructuur en ontwikkeling en innovatie. D66 en SGP buigen een deel van de uitgaven om en kiezen daarvoor een alternatieve invulling.³

Veel partijen creëren werkgelegenheid voor specifieke groepen. De werkgelegenheid wordt bij veel partijen gestimuleerd door beleid gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zo breiden alle partijen behalve de ChristenUnie en SGP het aantal beschutte werkplekken met 20.000 uit. Ook voeren partijen een quotum in voor doelgroepbanen van 8% (PvdA) of 5% (VVD, CDA, GroenLinks, ChristenUnie, DENK). Bij een quotumregeling voelen werkgevers op bedrijfsniveau een prikkel om arbeidsgehandicapten aan te nemen. Tot slot kiezen sommige partijen voor publieke banen bij openbaar bestuur en in het onderwijs voor onder meer langdurig werklozen. De PvdA en D66 creëren op termijn 100.000 van dergelijke banen, GroenLinks, de SP en DENK 20.000 en de ChristenUnie 10.000.

Het aantal banen in de collectieve sector neemt bij alle beleidspakketten toe, de grootste toename is te vinden bij de PvdA, D66, de SP en GroenLinks. De keuzes die partijen maken in de overheidsuitgaven bepalen waar deze banen ontstaan. Dat betreft voor sommige partijen de al genoemde beschutte banen en publieke banen bij openbaar bestuur en onderwijs. Daarboven kiezen partijen voor extra banen in het onderwijs (D66, GroenLinks, PvdA, DENK, de ChristenUnie, de SP, het CDA en 50PLUS), defensie (CDA, SGP, VVD, 50PLUS, ChristenUnie, PvdA, D66 en GroenLinks) en veiligheid (VVD, SP, ChristenUnie en CDA). DENK en de SP kiezen juist voor minder banen bij defensie. De werkgelegenheid in de zorg neemt de komende jaren toe en de SP, PvdA, DENK, 50PLUS, GroenLinks en het CDA breiden deze nog verder uit. Deze partijen verlagen het eigen risico in de Zvw het meest, wat een opwaarts effect heeft op de zorgconsumptie en de werkgelegenheid in de zorg.

Tabel 1.2 Lastenontwikkeling partijprogramma's

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	mld euro	totale verandering 2022-2025 in mld euro (beleidspakket + basispad)									
Beleidsmatige lastenontwikkeling	6,2	-1,0	4,5	-3,2	18,7	26,5	32,7	15,4	6,3	18,8	11,6
... waarvan gezinnen	4,2	-5,2	-1,4	-20,1	4,5	1,0	-10,4	2,3	2,2	1,4	4,1
... waarvan bedrijven	1,9	3,6	5,4	15,4	12,7	24,0	41,7	11,4	3,4	16,9	7,3
... waarvan buitenland	0,1	0,6	0,5	1,4	1,5	1,5	1,5	1,7	0,7	0,5	0,2
... waarvan inkomen en arbeid	4,9	-6,4	-0,5	-27,1	-15,5	3,2	-1,2	-2,1	1,6	4,1	3,5
... waarvan vermogen en winst	0,7	4,3	3,4	16,0	24,3	18,4	23,2	8,7	0,3	14,6	3,5
... waarvan milieu	0,5	0,4	0,3	6,8	6,1	4,3	8,6	5,7	2,9	2,1	2,5
... waarvan overig	0,2	0,8	1,3	1,1	3,8	0,5	2,2	3,2	1,5	-2,0	2,1

³ Zie ook hoofdstuk 13 voor meer over het Nationaal Groeifonds.

De beleidsmatige lastenontwikkeling voor gezinnen is vaak het saldo van omvangrijke plussen en minnen. Zo leiden de introductie van verzilverbare heffingskortingen en de verlaging of het inkomensafhankelijk maken van de zorgpremies tot omvangrijke lastenverlichtingen voor gezinnen. Deze lasten worden tegelijkertijd verzwaaard door het afschaffen van diverse heffingskortingen in de inkomstenbelasting of door de introductie van een vier- of vijfschijvenstelsel in de inkomstenbelasting. Bij acht van de tien partijen dalen de beleidsmatige lasten voor gezinnen ten opzichte van het basispad, bij D66, de PvdA, het CDA en de VVD is ook inclusief het basispad sprake van een beleidsmatige lastenverlichting.

Alle partijen verhogen de beleidsmatige lasten voor bedrijven en het buitenland. Met uitzondering van de VVD en de SGP verhogen partijen de vpb door aanpassingen in tarieven en/of schijflengtes. Op de SGP en 50PLUS na kiezen alle partijen voor de afschaffing van de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK)⁴ of voor een alternatieve invulling van de daaraan gerelateerde reservering. Daarentegen verlagen de meeste partijen de lasten voor bedrijven door het aanpassen van (een heffingsvermindering in) de verhuurderheffing. De lasten voor het buitenland nemen bij alle partijen toe, veelal door de introductie van een digitale dienstenbelasting (behalve bij 50PLUS) of de invoering van de vrachtwagenheffing (behalve bij SGP).

Bij ongeveer de helft van de partijen dalen de beleidsmatige lasten op inkomen en arbeid, terwijl bij alle partijen de lasten op vermogen en winst toenemen. De beleidsmatige lastenontwikkeling is ook op te bouwen vanuit de verschillende lastencategorieën. Bij de lastencategorie inkomen en arbeid combineren D66, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie stelselherzieningen in de loon- en inkomstenbelasting met zorgpremiemaatregelen of eersteschijftarieven om tot een lastenverlichting te komen. De VVD en het CDA gebruiken heffingskortingen en schijftarieven om tot een lastenverlichting op inkomen en arbeid te komen. Ook bij de SP, de SGP, DENK en 50PLUS worden veelal combinaties van bovengenoemde instrumenten benut voor het verlichten van lasten, maar wordt de lastenverzwaring in het basispad niet volledig gekeerd. De lastenverzwaring in de lastencategorie vermogen en winst neemt bij acht partijen toe door afschaffing van (de reservering van) de BIK, bij zeven partijen door een verhoging van het hoge vpb-tarief. Bij GroenLinks, de PvdA, D66, de SP, de ChristenUnie en DENK nemen de lasten tevens toe door een verhoging van de belasting op vermogensinkomsten en bij GroenLinks, de PvdA, de SP en D66 door de invoering van een vermogensbelasting.

Partijen sturen met een beleidsmatige verhoging van de lasten in de categorieën milieu en overig aan op gedragsveranderingen. Voor beide lastencategorieën geldt dat er bij alle partijen sprake is van een beleidsmatige lastenverzwaring, behoudens DENK waar de overige lasten dalen. Behalve de SGP voeren alle partijen een vrachtwagenheffing in, waardoor de beleidsmatige lasten op milieu toenemen. Ook introduceren D66, GroenLinks, de PvdA, de ChristenUnie en het CDA een kilometerheffing. Daarnaast voeren alle partijen, behalve 50PLUS, veranderingen door in de energiebelasting of ODE. De SP, PvdA, SGP, 50PLUS, GroenLinks en D66 voeren een verpakkingenbelasting in en de PvdA, SP, GroenLinks, D66, DENK en de ChristenUnie verhogen de bestaande CO₂-heffing voor de industrie of introduceren een nieuwe, aanvullende CO₂-heffing. In de categorie overig stijgen de beleidsmatige lasten door de invoering van een digitale dienstenbelasting, die bij alle partijen behalve 50PLUS wordt ingevoerd. Ook verhogen alle partijen, behalve de VVD en de SP, de accijnzen op alcohol en/of tabak. Het verlagen van het btw-tarief op groente en fruit is de meest gekozen maatregel om de lasten in de categorie overige belastingen te verlichten (D66, GroenLinks, SP, de PvdA, ChristenUnie en DENK). DENK verlicht als enige partij de overige lasten en doet dat voornamelijk met een algemene verlaging van het verlaagde btw-tarief.

⁴ Zie ook hoofdstuk 13 voor meer over de BIK.

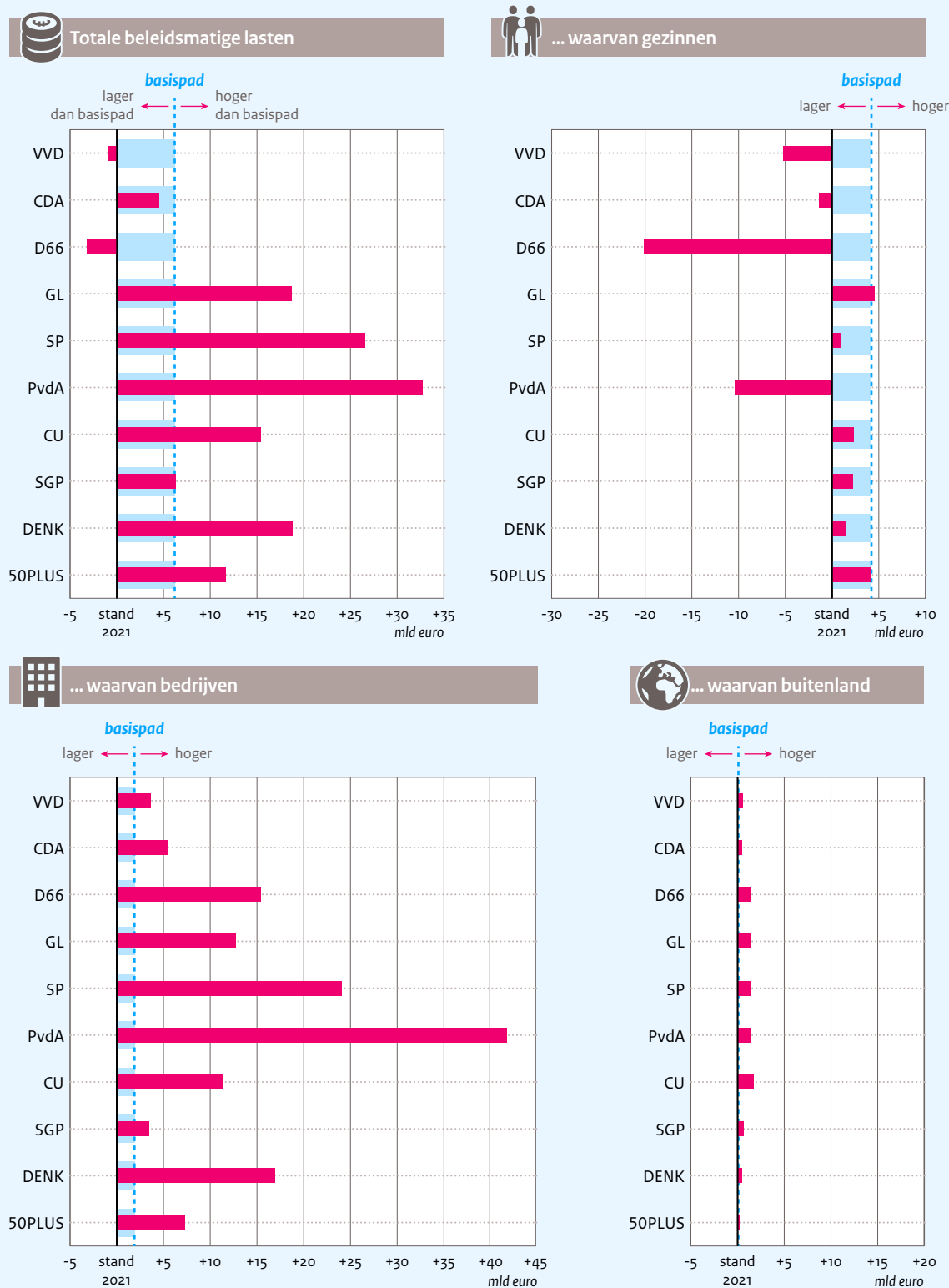
Figuur 1.4

Ontwikkeling lasten per groep

Verandering beleidsmatige lasten 2025 ten opzichte van 2021 naar groep, in mld euro (prijzen 2021)

verandering basispad

totale verandering (basispad + beleidspakket)

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

Figuur 1.5

Ontwikkeling lasten per categorie

Verandering beleidsmatige lasten 2025 t.o.v. 2021 naar categorie, in mld euro (prijzen 2021)

verandering basispad

totale verandering (basispad + beleidspakket)

Het basispad is de verwachte ontwikkeling bij ongewijzigd beleid, zie hoofdstuk 12.5. Partijen zijn geordend naar het aantal Tweede Kamerzetels dat zij hebben. De data van de figuren kunt u downloaden via cpb.nl of via deze link: [databestand Keuzes in Kaart 2022-2025](#)

De economische effecten in de kabinetsperiode

Tabel 1.3 Macro-economische doorwerking 2022-2025

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	% per jaar	gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Bbp-volume	1,5	1,9	1,7	1,9	1,6	1,7	1,9	1,5	1,5	1,6	1,6
Werkgelegenheid (in mln uren)	0,9	1,2	1,1	1,2	1,0	0,8	1,2	1,0	0,9	1,0	0,9
Koopkracht (mutatie mediaan, a)	-0,1	0,6	0,4	1,2	0,9	2,0	1,8	0,6	0,0	0,9	0,6
	2025	niveau in 2025 (beleidspakket + basispad)									
Werkloosheid (% b)	4,5	4,1	4,1	3,5	4,4	3,6	3,5	3,9	4,5	4,5	4,0
EMU-saldo (% bbp)	-1,2	-1,9	-1,8	-2,1	-2,0	-2,0	-1,1	-1,3	-1,1	-0,8	-1,3
EMU-schuld (% bbp)	59,7	61,7	61,1	59,6	58,4	58,4	55,7	59,7	59,3	58,4	58,7
a) mediaan alle huishoudens b) in % van beroepsbevolking											

De hogere uitgaven geven bij veel partijen een bestedingsimpuls aan de economische groei in de kabinetsperiode. De gemiddelde bbp-groei per jaar varieert van 1,5% tot 1,9%. Partijen stimuleren de economische groei vooral via hogere consumptie van huishoudens en de overheid, de effecten hiervan zijn tijdelijk van aard. Partijen zorgen er op verschillende manieren voor dat huishoudens meer te besteden hebben: door de uitkeringen te verhogen of de lasten voor gezinnen te verlagen. Ook het arbeidsinkomen neemt bij veel beleidspakketten toe, doordat er meer mensen gaan werken en door hogere lonen. De lonen stijgen vooral door de minimumloonsverhogingen, de hogere lonen in de zorg en het onderwijs, en de hogere inflatie. De inflatie stijgt het meest bij de PvdA en de SP, vooral door hogere productgebonden belastingen en lasten voor bedrijven, die worden doorberekend aan de consument. De overheidsuitgaven dragen niet alleen via het besteedbaar inkomen, maar ook rechtstreeks bij aan de economische groei door hogere overheidsconsumptie en -investeringen.

De werkgelegenheid neemt bij alle partijen de komende jaren toe, vooral door extra banen in de zorg en bij de overheid. Het aantal banen in de collectieve sector neemt bij alle beleidspakketten toe, de grootste toename is te vinden bij de PvdA, D66 en de SP. In de marktsector zorgt de economische groei voor extra arbeidsvraag, toch stijgt de werkgelegenheid hier alleen bij de VVD, het CDA en D66. Bij de andere partijen drukken hogere arbeidskosten en lastenverzwaringen voor bedrijven de arbeidsvraag, waardoor de werkgelegenheid in de marktsector per saldo gelijk blijft of minder toeneemt dan bij ongewijzigd beleid. Op termijn verdringen extra banen in de collectieve sector banen in de marktsector, waardoor de werkgelegenheid in de marktsector zal afnemen.

Bij alle beleidspakketten daalt de werkloosheid tijdens de kabinetsperiode. De hogere werkgelegenheid zorgt ervoor dat de komende jaren meer mensen een baan vinden. Het werkloosheidscijfer wordt daarnaast bepaald door hoeveel mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. Bij een hoger arbeidsaanbod stijgt in eerste instantie de werkloosheid: niet iedereen vindt meteen een baan en het kost tijd voordat de arbeidsmarkt zich

aanpast. Dit zorgt ervoor dat de werkloosheidsdaling bij zes partijen wordt gedempt. Bij de SP, de ChristenUnie, 50PLUS en de SGP neemt het arbeidsaanbod juist af, wat de daling van de werkloosheid versterkt.

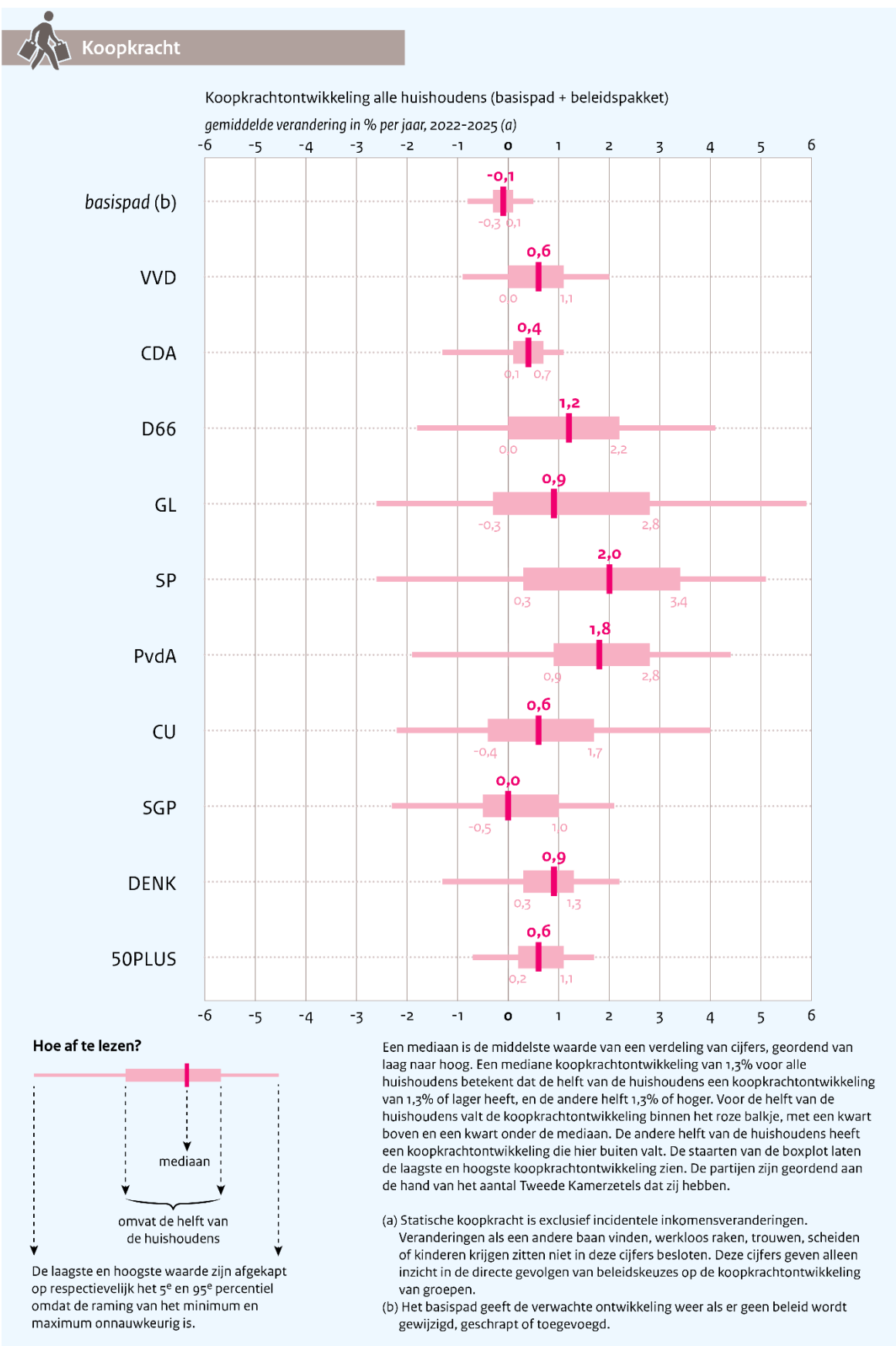
Tabel 1.4 Koopkracht uitgesplitst naar groepen

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	% per jaar	gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Mediane koopkrachtontwikkeling (a)											
Alle huishoudens	-0,1	0,6	0,4	1,2	0,9	2,0	1,8	0,6	0,0	0,9	0,6
Werkenden	-0,1	0,8	0,5	1,4	1,3	1,2	2,1	0,8	0,2	0,8	0,4
Uitkeringsgerechtigden	-0,3	-0,6	0,3	0,9	0,6	3,7	1,9	1,2	-0,6	1,1	1,1
Gepensioneerden	-0,3	0,2	0,3	0,8	0,5	2,6	1,4	0,0	-0,2	0,9	1,0
Naar inkomensgroepen (b)											
1-20% (<116% wml)	-0,2	0,0	0,3	0,9	1,0	3,2	1,6	0,6	0,1	1,1	1,1
21-40% (116-184% wml)	-0,2	0,7	0,4	1,8	2,0	2,9	2,3	1,1	0,1	1,0	0,8
41-60% (184-275% wml)	-0,2	0,7	0,5	1,5	0,8	2,3	2,1	0,7	0,1	0,9	0,5
61-80% (275-405% wml)	0,0	0,7	0,5	0,9	1,2	1,3	1,9	0,4	-0,1	0,7	0,4
81-100% (>405% wml)	0,0	0,5	0,3	0,1	-0,1	-0,8	0,6	0,3	-0,1	0,0	0,3
a) Een mediaan is de middelste waarde van een verdeling van cijfers, geordend van laag naar hoog. Een mediaan van 1,3% voor alle huishoudens betekent dat de helft van de huishoudens een effect van 1,3% of lager heeft, en de andere helft 1,3% of hoger. b) Bruto inkomen uit arbeid of uitkering op huishoudniveau; het bruto minimumloon (wml) is in 2025 ongeveer 23.200 euro. De inkomensgroepen zijn verdeeld in vijf groepen van gelijke grootte in oplopende volgorde van inkomen, ieder 20% van alle huishoudens.											

De economische stimulering via huishoudens wordt ook weerspiegeld in de koopkrachteffecten, die in doorsnee voor alle partijen neutraal of positief uitpakken, hoewel de spreiding soms fors is. De gemiddelde ontwikkeling van de mediane koopkracht varieert van ongewijzigd (SGP) tot een stijging van 2,0% (SP). De omvang van de koopkrachteffecten hangt vooral af van de keuzes van partijen op het vlak van minimumlonen, uitkeringen, toeslagen, premies en lasten voor gezinnen. De mediane koopkrachteffecten gaan gepaard met een soms forse spreiding. Naarmate partijen meer ingrijpende beleidspakketten invoeren, neemt de spreiding van de koopkrachteffecten toe. De spreiding is relatief groot bij GroenLinks, SP, PvdA, ChristenUnie, D66 en de SGP, die allen grotere of kleinere stelselwijzigingen doorvoeren. De spreiding is relatief kleiner bij 50PLUS, het CDA, de VVD en DENK. De spreiding van koopkrachteffecten wordt groter wanneer naar specifieke groepen gekeken wordt.

Alle partijen verhogen de mediane koopkracht van werkenden, de breed voorgestelde verhoging van het minimumloon levert daaraan een belangrijke bijdrage. Dat komt mede doordat een verhoging van het minimumloon ook doorwerkt op de lonen daar net boven. Voor een verdere bijstelling gebruiken D66, GroenLinks, de PvdA, de ChristenUnie en de SGP diverse fiscale stelselwijzigingen. De VVD, het CDA, de SP, DENK en 50PLUS benutten vooral de arbeidskorting en/of het tarief in de eerste schijf. Partijen koppelen de minimumloonverhoging veelal (gedeeltelijk) aan de uitkeringen en/of toeslagen, wat koopkrachtverhogend uitpakt voor uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden. Alleen bij de VVD en de SGP gaan uitkeringsgerechtigden er in koopkracht op achteruit en bij de SGP geldt dat ook voor gepensioneerden.

Figuur 1.6

Alhoewel vrijwel alle partijen ervoor kiezen de mediane koopkracht te verbeteren, geldt dat zij verschillende keuzes maken bij welke inkomensgroep deze koopkrachtverbetering terecht moet komen. Ook binnen de soms ingrijpende stelselwijzigingen is reliëf binnen het inkomensbeeld zichtbaar. Voor het CDA en de SGP geldt dat de verschillende inkomensgroepen een koopkrachtontwikkeling zien van vergelijkbare omvang. Voor de VVD is dit ook het geval, behoudens de laagste inkomensgroep, die nadeel ondervindt van het bevriezen van uitkeringen (uitgezonderd AOW en WIA). Bij de SP, 50PLUS en DENK ligt de koopkrachtvoortgang voor een relatief groot deel bij de laagste inkomens. GroenLinks, D66, de PvdA en de ChristenUnie laten de voortgang voor een relatief groot deel neerslaan bij de middeninkomens, waarbij de lagere middeninkomens het meest erop vooruitgaan.

De economische effecten op lange termijn

Tabel 1.5 Langetermijnindicatoren

	Financiële lasten voor toekomstige generaties	Structurele werkgelegenheid	Inkomensgelijkheid
	Hoger betekent dat toekomstige generaties meer lasten dragen om de huidige voorzieningen te behouden	Hoger betekent een toename van het aantal gewerkte uren	Hoger betekent meer gelijkheid
	verandering t.o.v. basispad		
VVD	↔	↑	↓
CDA	↑	↔	↑
D66	↑↑	↔	↑↑
GL	↑	↓	↑↑
SP	↑↑	↓↓	↑↑
PvdA	↑	↔	↑↑
CU	↔	↓	↑↑
SGP	↔	↔	↔
DENK	↑	↔	↑↑
50PLUS	↑	↓	↑
Legenda	↓↓ = 2,0 of meer ↓ = 0,5 tot 2,0 ↔ = -0,5 tot 0,5 ↑ = -2,0 tot -0,5 ↑↑ = -2,0 of minder	↓↓ = -3,0 of minder ↓ = -3,0 tot -0,5 ↔ = -0,5 tot 0,5 ↑ = 0,5 tot 3,0 ↑↑ = 3,0 of meer	↓↓ = 4,0 of meer ↓ = 1,0 tot 4,0 ↔ = -1,0 tot 1,0 ↑ = -4,0 tot -1,0 ↑↑ = -4,0 of minder
Eenheid	mutatie houdbaarheidssaldo in % bbp	verandering in %	mutatie Gini-coëfficiënt in %

De inkomensgelijkheid neemt bij vrijwel alle partijen toe en alleen bij de VVD af. De inkomensgelijkheid neemt het meest toe bij de SP, de PvdA, GroenLinks, D66, DENK en de ChristenUnie, in mindere mate bij 50PLUS en het CDA. De verhoging van het minimumloon inclusief (gedeeltelijke) doorwerking op uitkeringen en toeslagen vergroot bij vrijwel alle partijen de inkomensgelijkheid, net als de verlaging van de nominale zorgpremies bij GroenLinks, de SP, D66, de PvdA en DENK. De stelselherzieningen van D66, GroenLinks en de ChristenUnie pakken relatief gunstig uit voor lage inkomens. De VVD verlicht de lasten voor werkenden, terwijl uitkeringen (behalve AOW en WIA) en toeslagen worden bevroren. Het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen neemt hierdoor toe.

De structurele werkgelegenheid daalt bij de SP, de ChristenUnie, GroenLinks en 50PLUS en stijgt alleen bij de VVD. De structurele werkgelegenheid daalt het meest bij de SP. De structurele werkgelegenheid wijkt af van de werkgelegenheid tijdens de komende kabinetsperiode: op de lange termijn past de arbeidsvraag zich aan het arbeidsaanbod aan. De extra banen in de collectieve sector die met name de PvdA, D66 en de SP creëren, verdringen op de lange termijn banen in de marktsector, en hebben daarmee geen effect op de structurele werkgelegenheid. Partijen die de inkomensgelijkheid vergroten, verminderen vaak het verschil tussen uitkerings- en arbeidsinkomen en daarmee de prikkel en noodzaak om (meer) te werken. De VVD verkleint juist de inkomensgelijkheid, en verhoogt de structurele werkgelegenheid. De werkgelegenheid wordt bij alle partijen behalve de SGP gestimuleerd door beleid gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zoals via uitbreiding van het aantal beschutte werkplekken en een quotum voor doelgroepbanen.

Tot slot beïnvloeden maatregelen rondom de AOW-leeftijd de structurele werkgelegenheid. De SP verlaagt de AOW-leeftijd naar 65 jaar, waardoor minder mensen beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, terwijl bij de SGP ouderen juist langer doorwerken door de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting te verhogen. Zes partijen voeren een flexibele AOW-leeftijd in; de VVD, het CDA, D66, de PvdA en DENK maken het mogelijk om drie tot vijf jaar later uit te treden, dit zorgt gemiddeld voor een latere uittreedleeftijd, bij 50PLUS is het mogelijk twee jaar eerder of drie jaar later uit te treden, dit leidt per saldo tot een eerdere uittreedleeftijd.

Door structureel hogere overheidsuitgaven dan overheidsinkomsten verhogen de meeste partijen de financiële lasten voor toekomstige generaties. De bestedingseffecten van de hogere overheidsuitgaven zijn vooral tijdelijk, waardoor de doorwerkingseffecten op de lange termijn beperkter zijn dan tijdens de kabinetsperiode. Ook de budgettaire impuls wijkt bij de meeste partijen structureel af van die in 2025. Na de kabinetsperiode lopen de beleidsmatige lasten op bij de helft van de partijen, onder andere door het uitfasen van de hypotheekrenteaftrek (D66, GroenLinks, PvdA, ChristenUnie). D66, GroenLinks en de ChristenUnie fiscaliseren geleidelijk de AOW-premie en de ChristenUnie verplaatst de eigen woning naar box 3. Ook de uitgaven stijgen bij een aantal partijen na de kabinetsperiode. Dit komt vooral door oplopende uitgaven aan gratis kinderopvang (D66, GroenLinks, SP) en publieke banen (PvdA en D66). Bij andere partijen lopen de uitgaven juist minder op na de kabinetsperiode, onder andere door oplopende ombuigingen in de zorg. Incidentele uitgaven zoals de compensatie van studenten uit het studievoorschotstelsel (GroenLinks, SP, PvdA, ChristenUnie, DENK en CDA) of eenmalige kosten voor het sluiten van kolencentrales (SP, PvdA, D66) hebben geen effect op de structurele overheidsuitgaven.

De structurele budgettaire impuls kan door vergrijzing en andere doorwerkingen een groter of kleiner effect hebben op de overheidsfinanciën op de lange termijn. Zo hebben hogere zorguitgaven een relatief groot effect: door de vergrijzing zullen meer mensen hier een beroep op doen. De lagere structurele werkgelegenheid zorgt bij een aantal partijen voor hogere lasten voor toekomstige generaties: als minder mensen werken, betalen ook minder mensen belasting. Vooral de SP en D66 vergroten de lasten voor toekomstige generaties. De PvdA, GroenLinks, 50PLUS, DENK en het CDA doen dit in mindere mate. De financiële lasten voor toekomstige generaties houden rekening met effecten van vergrijzing, structurele werkgelegenheid en beleidsveranderingen op de overheidsfinanciën op de lange termijn, maar zeggen niets over toekomstige brede welvaart of klimaat.

De financiële lasten voor toekomstige generaties worden in deze editie van Keuzes in Kaart ook gepresenteerd met de schuldprojectie in 2060⁵ en de verdeling van het netto profijt⁶ in verschillende

⁵ Uitgaand van een rente op staatsobligaties gebaseerd op de rentetermijnstructuur met UFR, die door DNB wordt vastgesteld ter bepaling van de waarde van de pensioenverplichtingen ([link](#)). De nominale rente die tijdens Keuzes in Kaart is gebruikt is 0,5% in 2060, zoals vastgesteld bij de novemberraming 2020. Deze rente bij de schuldprojectie komt in plaats van de uniforme discontovoet die in de vergrijzingssommen gebruikelijk is (zie Adema, Y. en I. van Tilburg, 2019, Zorgen om morgen, paragraaf 3.1 ([link](#))) en bevat geen onzekerheid over de inkomsten en uitgaven van de overheid.

⁶ Z.o.z.

periodes. Bij ongewijzigd beleid bedraagt de schuldprojectie in 2060 47,4% bbp. Door structureel hogere uitgaven dan inkomsten verhogen alle partijen behalve de SGP deze schuldprojectie, met name de SP en D66. Partijen die de financiële lasten voor toekomstige generaties verhogen, vergroten het netto profijt dat burgers hebben van de overheid tot 2060. Vanaf 2060 wordt technisch verondersteld dat de overheidsfinanciën houdbaar worden gemaakt. Om dit te bereiken zijn extra ombuigingen of lastenverzwaringen nodig, waardoor het netto profijt vanuit de overheid bij deze partijen ook afneemt.

Aanvullende tabellen en figuren

Tabel 1.6 Werkgelegenheid bij overheid en zorg

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	% per jaar	gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Overheid	-0,1	0,7	0,9	2,6	1,7	1,1	3,0	1,0	0,1	1,2	0,5
Zorg	2,3	2,3	2,4	2,2	2,6	3,3	3,0	2,3	2,2	2,9	2,9
Totaal	1,2	1,6	1,7	2,4	2,2	2,3	3,0	1,7	1,2	2,1	1,8

Tabel 1.7 Belangrijkste indicatoren zorg

	Stand 2021	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS	waarvan mutatie basispad 2022-2025
	mld euro	totale verandering 2022-2025 in mld euro (beleidspakket + basispad)										mld euro
Curatieve zorg (Zvw)												
Collectieve uitgaven (a)	47,1	3,5	4,0	3,5	7,6	16,0	7,5	3,4	3,5	10,8	7,1	3,9
Eigen betalingen (b) (in euro p.p.)	3,3 (227)	-0,1 (-8)	-0,5 (-38)	-0,3 (-19)	-0,5 (-35)	-3,3 (-227)	-1,2 (-82)	-0,1 (-7)	0,1 (8)	-3,3 (-227)	-1,3 (-88)	0,1 (8)
Langdurige zorg (Wlz)												
Collectieve uitgaven (a)	25,2	4,1	5,1	4,9	4,1	5,3	4,5	4,0	4,3	4,5	4,5	4,0
Overig (o.a. Wmo/Jeugd)	12,6	0,3	0,2	-0,8	0,8	1,3	2,0	0,5	0,1	1,0	1,2	0,0
Collectieve zorguitgaven (a)	84,8	7,9	9,3	7,7	12,5	22,5	14,0	7,9	7,9	16,2	12,8	7,9

a) Nettobedragen

b) Dit betreft de eigen betalingen onder het verplicht eigen risico voor verzekerde curatieve zorg. In het basispad is het eigen risico 400 euro per persoon in 2025 (in prijzen 2021). In lopende prijzen is dit 420 euro. Merk daarbij op dat niet iedereen het eigen risico vol maakt.

⁶ Het netto profijt is gerelateerd aan het overheidssaldo, maar de twee begrippen meten niet precies hetzelfde. Zo blijven EMU-relevante transacties met het buitenland (waaronder uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking en belastingen betaald door het buitenland) buiten het netto-profijtbegrip en bevat het netto profijt een toegerekend rendement op de kapitaalgoederenvoorraad van de overheid.

Tabel 1.8 Macro-economische effecten 2022-2025

	mutatie basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	% per jaar	gemiddelde verandering in % per jaar, 2022-2025 (beleidspakket + basispad)									
Volume bestedingen en productie											
Bruto binnenlands product	1,5	1,9	1,7	1,9	1,6	1,7	1,9	1,5	1,5	1,6	1,6
Consumptie huishoudens	2,4	3,0	2,8	3,4	2,4	3,1	3,2	2,7	2,5	2,6	2,7
Overheidsbestedingen	1,2	1,7	1,7	2,1	2,6	2,8	3,5	1,5	1,1	1,7	1,9
Lonen en prijzen											
Cao-loon bedrijven	1,5	1,1	1,6	1,9	2,1	2,9	2,0	1,8	1,4	1,4	2,0
Inflatie (hicp, a)	1,5	1,3	1,7	1,8	1,8	2,0	2,2	1,8	1,5	1,4	1,8
Reële arbeidskosten bedrijven	0,4	0,3	0,3	0,4	-0,1	1,0	0,8	0,5	0,3	0,1	0,7
Arbeidsmarkt											
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	0,9	1,2	1,1	1,2	1,0	0,8	1,2	1,0	0,9	1,0	0,9
... waarvan bedrijven	1,0	1,3	1,1	1,1	0,9	0,8	1,0	0,9	1,0	0,9	1,0
	2025, %	niveau in 2025 % (beleidspakket + basispad)									
Werkloze beroepsbevolking	4,5	4,1	4,1	3,5	4,4	3,6	3,5	3,9	4,5	4,5	4,0
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,7	74,4	74,2	74,6	74,0	75,8	76,0	75,3	74,5	74,3	75,1
a) geharmoniseerde consumentenprijsindex											

Tabel 1.9 Overheidstekort en overheidsschuld in 2025

	basispad	VVD	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	SGP	DENK	50PLUS
	% bbp	niveau 2025 in % bbp (beleidspakket + basispad)									
EMU-saldo	-1,2	-1,9	-1,8	-2,1	-2,0	-2,0	-1,1	-1,3	-1,1	-0,8	-1,3
Structureel EMU-saldo (a)	-0,7	-1,5	-1,4	-1,9	-1,4	-1,7	-1,0	-0,8	-0,5	-0,3	-1,0
EMU-schuld	59,7	61,7	61,1	59,6	58,4	58,4	55,7	59,7	59,3	58,4	58,7
a) feitelijk EMU-saldo gecorrigeerd voor de conjunctuur en bijzondere eenmalige factoren											

Figuur 1.7

